ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТРАНСПОРТУ

Кафедра «Економіка, організація та управління підприємством»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
та самостійної роботи
з дисципліни

„УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА”

Частина 1

Харків 2012

Методичні вказівки розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри «Економіка, організація і управління підприємством» 26 травня 2010 р., протокол № 10.

Рекомендуються для студентів спеціальності «Економіка підприємства» освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної форми навчання.

Укладач

доц. І.Л. Назаренко

Рецензент

доц. В.О. Мельник

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
та самостійної роботи
з дисципліни

„УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА”

Частина 1

Відповідальний за випуск Назаренко І.Л.

Редактор Решетилова В.В.

Підписано до друку 15.06.10 р.

Формат паперу 60х84 1/16 . Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 1,0. Тираж 100. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Українська державна академія
залізничного транспорту
61050, Харків - 50, майдан Фейєрбаха, 7
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 2874 від 12.06.2007 р.

Українська державна академія залізничного транспорту

Факультет економіки транспорту

Кафедра економіки, організації і управління підприємством

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни
„УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА”
для студентів спеціальності „Економіка підприємства”
освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст та магістр
денної форми навчання

Частина 1

Харків 2010

Методичні вказівки розглянуті та рекомендовані до друку на засіданні кафедри “Економіка, організація і управління підприємством 26 травня 2010 р., протокол №10.

Рекомендуються для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” та “магістр” спеціальності “Економіка підприємства” денної форми навчання.

Укладач:

доцент І.Л. Назаренко

Рецензент:

доцент В.О. Мельник

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета дисципліни „Управління потенціалом підприємства” – оволодіння сучасними теоретичними і практичними навичками оцінки та управління потенціалом підприємств.

Завдання вивчення дисципліни – навчити майбутніх спеціалістів та магістрів використовувати набуті знання для розв’язання проблем з управління потенціалом тих підприємств, з якими буде пов’язана їх професійна діяльність: оцінювати величину виробничого потенціалу підприємства, ефективність його використання, знаходити шляхи підвищення ефективності управління потенціалом.

Після вивчення курсу „Управління потенціалом підприємства” студент повинен вміти:

- правильно вибрати методики оцінки потенціалу підприємства у різних випадках (для діючого підприємства, для такого, що ліквідується; для продажу, для оцінки ефективності управління тощо);
- оцінити величину потенціалу підприємства за доходним, витратним та порівняльним підходами;
- оцінити інноваційний потенціал підприємства і розробити заходи для підвищення ефективності його використання;
- оцінити матеріально-технічний потенціал підприємства і розробити заходи по підвищенню ефективності його використання;
- оцінити індивідуальний трудовий потенціал робітників різних категорій і обрати шляхи його підвищення;
- розробляти антикризову програму діяльності підприємства на основі оцінки потенціалу його виживання, наявних ресурсів і можливостей.

Дані методичні вказівки призначені для закріплення теоретичних знань і практичних навичок розрахунків з дисципліни "Управління потенціалом підприємства".

Основний зміст навчальної дисципліни розкривається у 13 темах, у яких одна винесена на самостійне вивчення. У І блоці тем (1, 2) розкривається сутність основних понять курсу, його

актуальність. ІІ блок присвячений вивченню категорії систем для розуміння сутності підприємства як складної виробничої системи і відповідної організації управління ним, а також розкриває питання кількісної оцінки величини потенціалу підприємства, ефективності його використання і управління ним за вартісними критеріями.

ІІІ блок присвячений проблемі оцінки і управління трудовим і інноваційним потенціалом підприємства, а також антикризовому управлінню потенціалом; IV блок - управлінню матеріально-технічним потенціалом, конкурентоспроможністю потенціалу, а також проектуванню систем управління потенціалом та їх вдосконаленню.

Студентам необхідно відвідувати всі лекційні та практичні заняття, при наявності пропущених занять обов'язково відпрацювати їх лектору або керівнику практичних занять відповідно.

Перелік рекомендованої літератури наведено у методичних вказівках. Також можна користуватися науковими статтями з економічних журналів та збірників ("Економіка України", "Економіст", "Економіка транспорту і промисловості України" та інших), тезами доповідей на наукових конференціях, авторефератами дисертацій з відповідної тематики.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема	Години занять			Самостійна та індивідуальна робота	Усього годин
	Лекції	Практичні	Всього аудиторних		
1	2	3	4	5	6
І 1 Основи управління формуванням і розвитком потенціалу підприємства	2	2	4	5	9
2 Оптимізація структури потенціалу підприємства	2	2	4	5	9
ІІ 3 Інформаційне	4	4	8	6	14

забезпечення і сучасні технології управління складними виробничими системами					
4 Кількісна оцінка потенціалу підприємства	4	4	8	5	13
5 Оцінка ефективності використання потенціалу підприємства	2	2	4	6	10
III 6 Система управління формування і використання трудового потенціалу підприємства	4	4	8	6	14
7 Інноваційний потенціал підприємства	4	4	8	5	13
8 Система антикризового управління потенціалом підприємства	2	2	4	5	9
9 Механізми та інструменти протидії кризовим процесам	2	2	4	6	10
IV 10 Управління матеріально – технічним потенціалом	4	4	8	6	14
11 Управління конкурентоспроможністю потенціалу підприємства	2	2	4	5	9
VII 12 Проектування систем управління потенціалом підприємства	2	2	4	–	4
13 Організаційно-економічне забезпечення вдосконалення і впровадження систем управління потенціалом підприємства	с/р	с/ р	–	7	7
Усього	34	34	68	67	135

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Модуль 1	Модуль II	Модуль III

Аудиторна робота			Індивідуальна робота	Самостійна робота	
Змістовні модулі $ЗМ_1$+$ЗМ_2$			$ЗМ_{1і}$ + $ЗМ_{2і}$	$ЗМ_{1с}$	$ЗМ_{2с}$
Лекції	Практичні	Контрольні заходи (модульний контроль, іспит)	Робота в навчальних аудиторіях у позанавчальний час	Опрацювання додаткової літератури	Робота в інформаційних мережах

Тема 1
ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «ПОТЕНЦІАЛ», «ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА», «ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА»

План

1 Етимологія поняття «потенціал»: різні погляди.

2 Актуальність визначення економічного потенціалу підприємства; зміст цього поняття.

3 Виробничий потенціал підприємства: сутність і відмінність від економічного потенціалу.

4 Ознаки виробничого потенціалу підприємства.

Контрольні питання

1 Чим обумовлена актуальність поняття «потенціал підприємства»?

2 Чи залежить актуальність цього поняття від типу економічної системи держави?

3 Як виникло поняття «потенціал»? З якою метою воно використовується в економічній літературі?

4 Які можливості надасть українським підприємствам визначення величини їхнього потенціалу?

5 Що таке потенціал?

6 Що розуміють під терміном «економічний потенціал підприємства»?

7 Чим відрізняється поняття «економічний потенціал підприємства», «виробничий потенціал підприємства», «виробнича потужність підприємства»?

8 Які підходи існують до визначення поняття «економічний потенціал підприємства»?

9 Які ознаки має виробничий потенціал підприємства?

Тести

1 Для чого необхідно оцінювати потенціал підприємства?
а) для того, щоб знати його розмір;
б) для статистики;
в) для виконання економічного аналізу;
г) для розроблення правильної стратегії;
д) для розроблення заходів зі зменшення штату.

2 Коли у науковій економічній літературі з`явився термін «потенціал» ?
а) у середині ХХ ст.;
б) на початку XVIII ст.;
в) наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. ХХ ст.;
г) на початку XIX ст.;
д) наприкінці ХХ ст..

3 Що означає термін «потенціал»?
а) сума усіх ресурсів;
б) можливості та ресурси, які можуть бути використані;
в) приховані резерви;
г) ступінь потужності будь-чого .

4 Чому в економічній літературі поняття потенціал тлумачиться по-різному?

а) внаслідок недостатнього розроблення проблеми;

б) внаслідок різних думок економістів;

в) тому що неможливо знайти конкретного визначення;

г) тому що це поняття запозичене з технічних наук.

5 Чим відрізняється поняття «потенціал» від поняття «резерви»?

а) це тотожні поняття;

б) тим, що до «потенціалу» відносять як існуюче, так і потенціальне, а до «резервів» тільки потенціальне, невикористане;

в) поняття «резерви» ширше, ніж поняття «потенціал»;

г) тим, що резерви не є характерною рисою потенціалу.

6 Що таке «економічний потенціал підприємства»?

а) виробнича потужність підприємства;

б) максимально можливий обсяг випуску продукції;

в) сукупність усіх ресурсів підприємства;

г) сукупність можливостей підприємства визначати, формувати та максимально задовольняти потреби ринку товарами та послугами;

д) невикористані резерви;

е) максимально можливий розмір ринкової ніші підприємства.

7 В чому сутність поняття «виробничий потенціал підприємства»?

а) це усі ресурси підприємства без взаємозв`язку між ними;

б) сукупність ресурсів підприємства для підприємницької діяльності, за допомогою яких можна випускати певну кількість матеріальних благ;

в) це максимально можливий обсяг випуску продукції при досягнутому рівні техніки та технології.

8 Чим відрізняється виробничий потенціал підприємства від виробничої потужності?

а) це тотожні поняття;

б) тим, що виробнича потужність – це максимально можливий випуск продукції при найкращому використанні усіх ресурсів підприємства, а виробничий потенціал – це додатковий обсяг випуску продукції, на який можна збільшити виробничу потужність за рахунок використання резервів;

в) тим, що виробничий потенціал характеризується оптимальним в даних умовах НТП використанням всіх ресурсів, а виробнича потужність – досягненим використанням.

9 Чим відрізняється виробничий потенціал підприємства від економічного потенціалу?

а) це тотожні поняття, різниця лише у формуванні;

б) тим, що він включає в себе більший набір ресурсів;

в) тим, що виробничий потенціал не включає у свою структуру економічні зв`язки підприємства;

г) тим, що виробничий потенціал являє собою більш широке поняття, ніж економічний потенціал.

10 Які ознаки має виробничий потенціал підприємства?

а) здатність до сприйняття нових досягнень НТП;

б) цілісність;

в) не включає до свого складу оборотні засоби;

г) складність;

д) взаємозамінність елементів;

е) відносно просту структуру;

ж) наявність у своєму складі маркетингового потенціалу;

к) упорядкованість взаємозв’язків і взаємодії елементів;

л) гнучкість;

м) міцність;

н) легкість кількісного виміру величини потенціалу;

п) хаотичність і складність взаємодії елементів.

Тема 2
СКЛАД І СТРУКТУРА ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

План

1 Склад потенціалу підприємства.

2 Структура економічного потенціалу підприємства.

3 Взаємозамінність елементів як властивість економічного потенціалу підприємства.

4 Проблеми і шляхи оптимізації структури потенціалу підприємства.

Контрольні питання

1 Які компоненти утворюють склад економічного потенціалу підприємства?

2 Що таке структура економічного потенціалу підприємства?

3 З яких елементів складається економічний потенціал підприємства, а з яких – виробничий потенціал?

4 Що розуміється під взаємозамінністю елементів економічного потенціалу підприємства?

5 Яким чином “жива праця” може заміщуватись основними фондами? Поясніть взаємозв’язок.

6 Назвіть і охарактеризуйте особливості взаємозамінності елементів економічного потенціалу підприємства.

7 Чи існує оптимальна структура потенціалу для всіх підприємств? Чим визначається ступінь оптимальності структури?

8 Які шляхи оптимізації структури потенціалу Ви знаєте?

9 Які тенденції зміни структури потенціалу промислових підприємств існують в даний час в Україні?

Тести

1 Склад економічного потенціалу підприємства утворюють такі компоненти:
а) основні виробничі фонди та персонал;
б) промислово-виробничий персонал і оборотні засоби;
в) а і б;
г) об'єктивний та суб'єктивний;
д) зовнішні і внутрішні можливості.

2 Чи правильним є твердження, що економічний потенціал підприємства – це сума усіх ресурсів, які є на підприємстві?
а) так;
б) ні;
в) власний варіант відповіді (якщо потрібне уточнення).

3 Що таке взаємозамінність елементів економічного потенціалу підприємства?
а) це властивість потенціалу підприємства, сутність якої полягає в тому, що його елементи можуть заміщуватись один одним повністю;
б) це властивість потенціалу підприємства, яка означає можливість зміни його структури;
в) це властивість потенціалу, сутність якої полягає в тому, що елементи потенціалу (трудові ресурси, основні фонди тощо) можуть замінюватися один одним до певної межі.

4 Які характерні особливості має взаємозамінність елементів виробничого потенціалу?
а) періодичність;
б) тривалість;
в) регламентованість;
г) необмеженість.

5 У чому полягає сутність регламентованості як характеристики взаємозамінності?
а) у тому, що обсяг елементів виробничого потенціалу є незмінним;
б) у тому, що взаємозамінність елементів – статичне поняття;

в) у тому, що елементи можуть теоретично безмежно заміняти один одний, а насправді цей процес визначається реально існуючими технологічними обмеженнями;
г) у тому, що елементи потенціалу можуть теоретично безмежно заміняти один одний, а на практиці цей процес обмежується адміністративно.

6 У чому полягає сутність періодичності як характеристики взаємозамінності?
а) у тому, що взаємозамінність не є неперервною ні за своїми якісними характеристиками, ні у часі;
б) у тому, що взаємозамінність – це поняття, яке притаманне елементам виробничого потенціалу не завжди, а лише іноді;
г) у тому, що взаємозамінність може здійснюватися постійно;
д) у тому, що елементи потенціалу можуть заміщувати один одного до певного моменту, а не безмежно.

7 У чому полягає межа взаємозамінності елементів виробничого потенціалу підприємства?
а) у тому, що процес взаємозамінності елементів (наприклад, основних фондів і персоналу) регламентується наказами директора підприємства;
б) у тому, що будь-який його елемент може бути заміщений іншим до того часу, доки встановлені в результаті заміни нові пропорції між двома обраними елементами не почнуть гальмувати розвиток всього потенціалу в цілому;
в) у тому, що процес взаємозамінності елементів потенціалу потребує значних витрат.

8 Чи може існувати оптимальна структура потенціалу для конкретного підприємства?
а) так;
б) ні;
в) свій варіант відповіді (якщо потрібне уточнення).

9 Як оптимізувати структуру потенціалу підприємства?

а) це не потрібно, структура потенціалу не може бути оптимальною;

б) треба враховувати всі фактори, які впливають на структуру потенціалу;

в) шляхом реструктуризації;

г) не треба впливати на структуру потенціалу, вона оптимізується з часом сама.

10 Від яких факторів залежить структура потенціалу конкретного підприємства?

а) галузь, в якій функціонує підприємство;

б) рівень ліквідності підприємства;

в) асортимент і обсяг випуску продукції;

г) кваліфікація робітників;

д) розмір підприємства.

Тема 3
ПОНЯТТЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ СИСТЕМ

План

1 Поняття систем.

2 Властивості систем.

3 Класифікація систем.

Контрольні питання

1 Що таке система?

2 Які властивості має система?

3 Охарактеризуйте цільову спрямованість системи

4 Як класифікуються системи за способом управління?

5 На які види поділяються системи за походженням?

6 Як класифікуються системи за ступенем ресурсної забезпеченості управління?

7 Як класифікуються системи за природою елементів, за взаємодією з зовнішнім середовищем, за фактором часу?

8 Прокоментуйте схему управління системою. Як поділяються системи за типами змінних і операторів?

9 Які підходи існують до визначення понять «складна» і «велика» система?

10 Наведіть приклади штучних, змішаних і природних систем.

11 Чи є класифікація систем закінченою?

Тести

1 Система – це:
а) сукупність елементів;
б) сукупність взаємопов`язаних елементів;
в) велике нагромадження складових частин;
г) сукупність взаємопов`язаних елементів, які відокремлені від середовища і взаємодіють з нею як одне ціле;
д) сукупність взаємопов`язаних елементів, створених людиною для своїх цілей.

2 Система має такі властивості:
а) цілеспрямованість;
б) замкненість;
в) наявність зв`яків з середовищем;
г) складність;
д) цілісність;
е) структурність (наявність елементів і зв`язок між ними);
ж) відкритість.
Виберіть з властивостей системи найважливішу.

3 Коли виникає необхідність у створенні людиною системи?
а) коли є необхідність досягнути якої-небудь мети;
б) коли у керівника виникає бажання досягнути мети;
в) коли наявні зовнішні умови для створення системи;
г) коли існує проблема, яку неможливо вирішити за рахунок наявних власних можливостей або зовнішніх засобів.

4 Що таке мета?
а) це інформація про бажаний стан системи;
б) це бажання керівника;

в) це суб`єктивний образ доки неіснуючого, але бажаного стану системи (або середовища), який вирішив би проблему;
г) це модель бажаного стану системи.

5 Як класифікуються системи за походженням?
а) на біотехнічні, ергономічні і організаційні;
б) на штучні, природні і змішані;
в) на штучні і природні;
г) на ергономічні та автоматизовані.

6 Підприємство за походженням є:
а) штучною системою;
б) змішаною системою;
в) природною системою;
г) соціальною системою;
д) організаційною системою;
е) біотехнічною системою.

7 За ступенем забезпеченості _____ ресурсами підприємство є _____ системою:
а) фінансовими – багатою;
б) кадровими – укомплектованою;
в) матеріальними – малою;
г) енергетичними – звичайною;
д) інформаційними – складною;
е) фінансовими – дефіцитною.

8 Складні системи – це:
а) великі системи;
б) системи з великою кількістю елементів;
в) системи, в моделях яких бракує інформації для ефективного управління.

9 Великі системи – це:
а) складні системи;
б) системи, в яких наявна велика кількість взаємопов`язаних елементів;
в) аналог складних систем;
г) системи зі складною схемою управління.

10 Прикладом великої складної системи може бути:

а) живий організм (наприклад, собака);
б) справні побутові прилади;
в) шифрозамок для злодіїв (підбір варіантів є нескладним, але тривалим завданням);
г) підприємство.

Завдання 1

Обгрунтуйте природну системність дерева, Сонячної системи, річки та інших природних об`єктів.

Завдання 2

Наведіть приклади до класифікації системи за способом управління. До якого типу віднести підприємство?

Завдання 3

Обгрунтуйте різницю між «великими» і «складними» системами. Наведіть приклади.

Завдання 4

Обгрунтуйте, чи можливе створення вічного двигуна – системи, яка дає на виході енергію і нічого не має на вході.

Завдання 5

Поміркуйте над тим, які ознаки повинна мати частина системи, щоб її можна було вважати елементом.

Завдання 6

Обгрунтуйте різницю між ростом і розвитком системи. Якщо на складі купа цегли або піску росте, чи означає це, що ця система розвивається? Чи є ця купа системою?

Завдання 7

Поміркуйте над тим, чи можливим є перетворення всіх складних систем на прості шляхом збору відповідної інформації, формації зв`язків, позиціювання моделей, тобто науковим шляхом. Якщо ні, вкажіть,чому.

Завдання 8

Наведіть приклади:

а) системи, призначеної для досягнення певної мети, але яку можна використовувати і для інших цілей;

б) системи, спроектованої спеціально для реалізації одночасно декількох різних цілей;

в) різних систем, призначених для однієї мети.

Завдання 9

Сформулюйте мету роботи вашого факультету так, щоб вона не була загальною для інших факультетів, в тому числі для споріднених факультетів інших вузів.

Тема 4
УПРАВЛІННЯ СКЛАДНИМИ ВИРОБНИЧИМИ СИСТЕМАМИ

План

1 Підприємство як велика складна система: визначення, властивості.

2 Місце підприємства у класифікації систем. Підприємство як організаційна система.

3 Закон синергії.

4 Схема функціонування системи і процесу управління.

5 Особливості управління складними системами, в тому числі потенціалом підприємства.

Контрольні питання

1 Обгрунтуйте, чому підприємство відноситься до великих складних систем.

2 До яких систем відноситься підприємство, згідно з класифікацією за способом управління?

3 Розкрийте сутність синергії як властивості організаційних систем.

4 Як здійснюється процес управління системою? Які змінні наявні на вході, всередині і на виході системи «виробниче підприємство»?

5 Які цілі має управління системою? Що таке управління?

6 Назвіть методи та функції управління.

7 До яких систем відноситься підприємство, згідно з класифікацією за типами змінних і за типами операторів? Обгрунтуйте відповідь.

8 Які особливості має процес управління великими складними системами, порівняно з процесом управління простими малими системами?

Тести

1 Підприємство є великою складною системою, тому що:
   а) воно має ціль;
   б) воно динамічно розвивається і залежить від зовнішнього середовища;
   в) його діяльність неможливо повністю організувати, внаслідок наявності невизначеності у середовищі;
   г) воно складається з багатьох елементів;
   д) для його ефективної діяльності завжди бракує ресурсів.

2 За способом управління системи класифікуються на:
   а) системи з програмним управлінням;
   б) самокеровані;
   в) некеровані;
   г) керовані ззовні;
   д) з комбінованим управлінням;
   е) тип «чорного ящика».

3 Приватне підприємство відноситься до _____ систем:

а) керованих ззовні;
б) самокерованих;
в) з комбінованим управлінням.

4 Державне підприємство можна віднести до систем з таким типом управління:
а) управління за параметрами;
б) автоматичне управління;
в) параметрична адаптація;
г) організаційне управління;
д) самоорганізація (структурна адаптація).

5 За класифікацією за типами операторів системи підприємство можна віднести до:
а) «чорного ящика» (S невідомо);
б) непараметризованого класу;
в) параметризованого класу;
г) «білого ящика» (S відомо повністю).

6 За класифікацією систем за описом змінних підприємство – це система:
а) з якісними змінними;
б) з кількісними змінними;
в) зі змішаним описом змінних.

7 Сформулюйте закон синергії:
а) для будь-якої організації невідомих факторів, що впливають на неї, завжди більше, ніж відомих;
б) для будь-якої організації існує такий набір елементів, при якому її потенціал завжди буде або суттєво більшим за просту суму потенціалів її елементів, або суттєво меншим;
в) для будь-якої організації завжди бракує інформації для ефективного управління.

8 Перерахуйте ознаки досягнення синергії в організації:
а) часткова відмова від послуг сторонніх організацій;
б) посилення інтересу робітників до підвищення кваліфікації;
в) підвищення заробітної плати працівників;
г) активна купівля акцій своєї компанії;
д) посилення чуток та пліток;

е) посилення тиску керівництва на профспілковий комітет або навпаки.

9 Що таке управлінська інформація?

а) це дані будь-якого походження, результати розумової діяльності;

б) відомості про стан економічної системи в країні;

в) дані про діяльність підприємства;

г) частина даних, яка містить новизну і корисність для прийняття спеціалістом обгрунтованого рішення.

10 Назвіть характеристики управлінської інформації:

а) насиченість;

б) обсяг;

в) відкритість;

г) закритість;

д) достовірність;

е) якість;

ж) цінність;

к) ступінь секретності;

л) ступінь корисності.

Тема 5
КІЛЬКІСНА ОЦІНКА ВЕЛИЧИНИ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

План

1 Необхідність кількісної оцінки виробничого потенціалу підприємства.

2 Проблеми оцінки величини потенціалу підприємства.

3 Методика кількісної оцінки виробничого потенціалу через вартість його елементів.

4 Бальна методика оцінки виробничого потенціалу підприємства.

Контрольні питання

1 Чи можливо кількісно виразити виробничий потенціал підприємства?

2 Чи є необхідною (і для якої мети) оцінка величин виробничого потенціалу підприємства?

3 Чому досі не існує єдиної загальноприйнятної методики оцінки виробничого потенціалу підприємства? А може, вона існує?

4 Які проблеми виникають при кількісній оцінці величини виробничого потенціалу підприємства?

5 З яких елементів складається виробничий потенціал підприємства?

6 У чому полягає сутність методики оцінки виробничого потенціалу через вартість його елементів?

7 У чому виявляються переваги та недоліки цієї методики ?

8 У чому сутність бальної методики оцінки виробничого потенціалу підприємства?

9 Переваги і недоліки бальної методики.

10 Які фактори впливають на величину виробничого потенціалу?

11 Шляхи підвищення виробничого потенціалу підприємства.

Тести

1 Кількісне вираження виробничого потенціалу необхідне для:
- а) оптимізації структури потенціалу;
- б) здійснення економічного аналізу;
- в) управління потенціалом;
- г) оптимізації асортименту продукції, що випускається;
- д) розроблення заходів для покращення використання основних виробничих фондів, оборотних засобів і кадрів підприємства.

2 Виробничий потенціал підприємства можна виміряти у:
- а) натуральних вимірниках;
- б) обсязі виробленої продукції;
- в) величині спожитої на підприємстві енергії;

г) вартісних вимірниках;
д) натуральних і вартісних вимірниках.

3 Чи існує єдина методика оцінки виробничого потенціалу підприємства?
а) існує;
б) не існує;
в) власний варіант відповіді (якщо потрібне уточнення).

4 Чи можна підрахувати “внесок” будь-якого елемента виробничого потенціалу в обсяг виробленої продукції?
а) так;
б) ні;
в) власна відповідь (якщо потрібне уточнення).

5 Якщо оцінювати лише величини окремих елементів виробничого потенціалу ...
а) ця оцінка буде некоректною;
б) це не дає можливості впливати на структуру потенціалу;
в) має місце неточність в оцінці внаслідок існування взаємозв’язків між елементами;
г) це не має сенсу.

6 Якщо оцінювати лише загальну величину виробничого потенціалу ...
а) це надасть можливість оцінити ефективність його використання і управляти потенціалом підприємства;
б) це не дає можливостей маневрувати структурою потенціалу;
в) ця оцінка буде некоректною;
г) це не має сенсу.

7 Як оцінити величину першого елемента виробничого потенціалу – основних виробничих фондів?
а) через середньорічну вартість;
б) через амортизаційні відрахування;
в) через відновлювальну вартість з урахуванням модернізації;
г) через первісну вартість з урахуванням зносу і модернізації.

8 Як оцінити вартість другого елемента виробничого потенціалу – промислово виробничого персоналу?

а) через кількість робітників і коефіцієнт заміщення;
б) через середньомісячну заробітну плату;
в) через фонд оплати праці;
г) через фонд матеріального заохочення;
д) через вартість перепідготовки, навчання, підвищення кваліфікації кадрів;
е) в, д;
ж) в, г, д;
к) б, г, д.

9 Як оцінити вартість третього елемента виробничого потенціалу – оборотних засобів підприємства?

а) шляхом розрахунку коефіцієнта оборотності оборотних засобів;
б) через вартість нормованих оборотних засобів;
в) через вартість фондів обертання;
г) через вартість оборотних фондів.

10 Загальна величина виробничого потенціалу підприємства визначається _____ величин його елементів

а) підсумовуванням;
б) діленням;
в) множенням.

Завдання 1

Визначити величину виробничого потенціалу підприємства, якщо середньорічна вартість основних виробничих фондів підприємства – 320 тис. грн, вони використовуються 10 років, за цей період середньорічний приріст продуктивності праці в країні склав 13,6 %, протягом року на модернізацію основних виробничих фондів було витрачено 26 тис. грн, середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу – 29 люд., середньомісячна заробітна плата одного працівника ПВП – 369 грн, витрати на навчання, перепідготовку і підвищення кваліфікації кадрів за рік склали 38 тис. грн, річний фонд матеріального заохочення – 10 % від

фонду заробітної плати, середньорічний залишок нормованих оборотних засобів – 72 тис. грн.

Завдання 2

Визначити, як зміниться величина виробничого потенціалу підприємства у плановому році виходячи з даних таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Вихідні дані

Показники	Базовий рік	Плановий рік
1 Вартість основних виробничих фондів (відтворювальна):		
- на початок року;	927	-
- введених в дію 1 червня;	43	-
- введених в дію 1 вересня;	18	-
- вибулих 1 травня;	10	-
- вибулих 1 жовтня	-	29
2 Середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу, люд.	168	181
3 Середньомісячна заробітна плата одного працівника промислово – виробничого персоналу, грн	417	456
4 Річний фонд матеріального заохочення, відсоток від фонду заробітної плати	13	10
5 Витрати на навчання і перепідготовку кадрів за рік, тис. грн	92	88
6 Витрати на підвищення кваліфікації промислово – виробничого персоналу, тис. грн	14	16
7 Норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві, тис. грн	28	20
8 Норматив оборотних засобів у виробничих запасах, тис. грн	82	84
9 Норматив оборотних засобів у витратах майбутніх періодів, тис. грн	8	6
10 Норматив оборотних засобів у запасах готової продукції, тис. грн	14	11

Завдання 3

Розрахувати величину виробничого потенціалу підприємства у базовому році і її зміну у плановому році виходячи з даних таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Вихідні дані

Показники	Базовий рік	Плановий рік
1 Первісна вартість основних виробничих фондів, тис. грн	538	596
2 Середньорічний приріст продуктивності праці в країні за термін використання основних виробничих фондів, %	-6,6	-5,9
3 Витрати на модернізацію основних виробничих фондів протягом року, тис. грн	28	-5,9
4 Термін використання основних виробничих фондів підприємства (від початку використання до конкретного року)	7	7
5 Річний фонд заробітної плати промислово – виробничого персоналу підприємства, тис. грн	380	423
6 Річний фонд матеріального заохочення, тис. грн	48	55
7 Витрати на навчання та перепідготовку кадрів за рік, тис. грн	13	12
8 Витрати на підвищення кваліфікації промислово – виробничого персоналу, тис. грн	8	52
9 Середньорічний залишок нормованих оборотних засобів, тис. грн	82	11

Тема 6
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

План

1 Необхідність оцінки ефективності використання виробничого потенціалу підприємства.

2 Оцінка ефективності використання потенціалу за допомогою часткових показників.

3 Зведені показники ефективності використання потенціалу і методика їх розрахунку.

4 Узагальнюючі показники ефективності і методика їх розрахунку.

5 Шляхи підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства, сучасні тенденції в Україні.

Контрольні питання

1 У чому полягає необхідність оцінки ефективності використання виробничого потенціалу підприємства?

2 За допомогою яких методів можна оцінити ефективність використання потенціалу?

3 Назвіть часткові показники використання основних виробничих фондів підприємства.

4 Перерахуйте часткові показники використання другого елемента потенціалу – "промислово – виробничий персонал".

5 Назвіть часткові показники використання нормованих оборотних засобів.

6 Які зведені показники використання елементів виробничого потенціалу Ви знаєте?

7 У чому полягає необхідність розрахунку, окрім часткових і зведених показників, узагальнюючих показників використання виробничого потенціалу підприємства?

8 Назвіть узагальнюючі показники використання потенціалу, наведіть формули їх розрахунку, розкрийте зміст.

9 Як підвищити ефективність використання виробничого потенціалу підприємства?

Тести

1 Без оцінки ефективності використання виробничого потенціалу підприємства неможливо ...

а) здійснювати виробничо-фінансову діяльність підприємства;

б) виконувати економічний аналіз діяльності підприємства;

в) управляти потенціалом підприємства.

2 Частковими показниками ефективності використання основних виробничих фондів підприємства є:
а) коефіцієнт оновлення основних фондів;
б) коефіцієнт змінності роботи устаткування;
в) фондовіддача;
г) фондомісткість;
д) коефіцієнт використання календарного (режимного) фонду часу;
е) коефіцієнт змінності наявного (установленого) устаткування;
ж) коефіцієнт інтенсивного навантаження устаткування;
к) коефіцієнт вибуття основних фондів.

3 Зведеним показником використання основних виробничих фондів є:
а) фондомісткість;
б) фондоозброєність;
в) фондовіддача;
г) коефіцієнт використання устаткування;
д) коефіцієнт інтенсивного навантаження устаткування;
е) коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів.

4 Перерахуйте часткові показники ефективності використання елемента «промислово-виробничий персонал»:
а) фондовіддача;
б) коефіцієнт обороту кадрів по прийманню;
в) коефіцієнт плинності кадрів;
г) продуктивність праці;
д) коефіцієнт обороту кадрів по звільненню.

5 Зведеним показником ефективності використання елемента «промислово – виробничий персонал» є:
а) середньомісячна заробітна плата;
б) зарплатовіддача;
в) продуктивність праці;
г) кількість людино – днів прогулів.

6 Частковими показниками ефективності використання нормованих оборотних засобів є:
а) матеріаловіддача;
б) тривалість одного обороту;
в) питома вага прямих матеріальних витрат у собівартості продукції;
г) величина нормованих оборотних засобів.

7 Виберіть узагальнюючі показники ефективності використання виробничого потенціалу підприємства:
а) потенціаломісткість;
б) прибуток на 1 грн вартості потенціалу;
в) потенціаловіддача;
г) коефіцієнт ефективності використання потенціалу.

8 Питомий прибуток розраховується як
а)
$$\frac{\text{прибуток від реалізації продукції}}{\text{вартість основних виробничих фондів;}}$$
б)
$$\frac{\text{вартість виробничого потенціалу}}{\text{прибуток від реалізації продукції;}}$$
в)
$$\frac{\text{прибуток від реалізації продукції}}{\text{вартість виробничого потенціалу.}}$$

9 Потенціаловіддача розраховується як
а)
$$\frac{\text{вартість виробничого потенціалу}}{\text{обсяг товарної продукції;}}$$
б)
$$\frac{\text{прибуток від реалізації продукції}}{\text{вартість виробничого потенціалу;}}$$
в)
$$\frac{\text{прибуток від реалізації продукції}}{\text{обсяг товарної продукції.}}$$

10 Шляхами підвищення ефективності використання потенціалу підприємства є:

а) збільшення вартості основних виробничих фондів;
б) підвищення прибутковості діяльності підприємства;
в) зменшення вартості виробничого потенціалу;
г) виявлення і використання резервів підвищення ефективності діяльності підприємства.

Завдання 1

Визначити потенціаловіддачу виходячи з наступних даних.

Таблиця 6.1 – Вихідні дані

Показники	Варіанти			
	1	2	3	4
1 Середньорічна вартість основних виробничих фондів (відтворювальна) з урахуванням модернізації, тис. грн	700	840	1350	1770
2 Середньорічна вартість нормованих оборотних засобів, тис. грн	82	98	175	206
3 Обсяг товарної продукції, тис. грн	640	6720	890	1820
4 Середньооблікова чисельність ПВП, люд	380	410	640	720
5 Середньомісячна заробітна плата, тис. грн	376	308	380	360
6 Річний фонд матеріального заохочення, тис. грн	78	106	112	170
7 Витрати на підвищення кваліфікації кадрів, тис. грн	60	80	102	120

Завдання 2

Визначити узагальнюючі показники використання виробничого потенціалу підприємства і можливі шляхи їх покращення виходячи з даних таблиці 6.2.

Таблиця 6.2 – Вихідні дані

	Варіанти

Показники	1	2	3	4
1 Середньорічна вартість основних виробничих фондів підприємства (відновлювальна), тис. грн	326	648	890	1065
2 Річний фонд заробітної плати промислово-виробничого персоналу, тис. грн	207	309	425	486
3 Річні витрати на модернізацію основних виробничих фондів, тис. грн	28	46	42	94
4 Річні витрати на матеріальне заохочення, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів ПВП, тис. грн	20	25	35	40
5 Середньорічна вартість нормованих оборотних засобів, тис. грн	46	59	84	125
6 Обсяг товарної продукції, тис. грн	286	364	836	975
7 Витрати на виробництво реалізованої продукції, тис. грн	208	290	640	790
8 Обсяг реалізованої продукції, відсоток до товарної	95	90	87	94

Завдання 3

Визначити зведені та узагальнюючі показники використання виробничого потенціалу підприємства виходячи із даних таблиці 6.3 і умови, що обсяг реалізованої продукції дорівнює обсягу товарної продукції.

Таблиця 6.3 – Вихідні дані

Показники	Варіанти			
	1	2	3	4
1	2	3	4	5
1 Середньорічна вартість основних виробничих фондів по відворювальній вартості, тис. грн	640	1432	409	996

Продовження таблиці 6.3

1	2	3	4	5
2 Річні витрати на модернізацію				

основних виробничих фондів, тис. грн	82	164	16	104
3 Річний обсяг товарної продукції, тис. грн	495	1240	467	895
4 Середньоспискова чисельність промислово виробничого – персоналу, чол.				
5 Середньомісячна заробітна плата 1 працівника ПВП, грн	316	382	436	408
6 Фонд матеріального заохочення, тис. грн	69	106	82	98
7 Середньорічна вартість нормованих оборотних засобів, тис. грн	67	167	48	109
8 Витрати на випуск товарної продукції, тис.грн	308	846	269	644

Завдання 4

Визначити два зведених і узагальнюючих показники використання виробничого потенціалу підприємства та їх зміну виходячи з даних таблиці 6.4 і умови реалізації всього обсягу товарної продукції.

Таблиця 6.4 – Вихідні дані

Показники	Варіанти			
	1	2	3	4
1	2	3	4	5
1 Середньорічна величина нормованих оборотних засобів, тис. грн.	82	36	68	106
-Зміна у плановому році, %	+2	+2	+4	+1
2 Річний фонд матеріального заохочення, тис. гр	37	21	41	88
-Зміна у плановому році, %	+4	-	+6	+3

Продовження таблиці 6.4

1	2	3	4	5

3 Річний фонд заробітної плати, тис. грн	326	125	216	391
-Зміна у плановому році, %	+2	-3	+3	+2
4 Річні витрати на навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів, тис. грн	64	24	36	77
-Зміна у плановому році, %	+2,5	+1	+8	-1
5 Величина виробничого потенціалу, тис. грн	1098	581	864	1765
-Зміна у плановому році, %	+0,5	0,0	+2,5	+1,5
6 Обсяг товарної продукції, тис. грн	739	324	646	940
-Зміна у плановому році, %	+2	-4	+1	+4
7 Витрати на випуск товарної продукції, тис. грн	504	209	493	735
-Зміна у плановому році, %	-1	-5	-1	0,0

Завдання 5

Визначити потенціаловіддачу і питомий прибуток виходячи з даних задачі 1 попереднього розділу, а також приймаючи до уваги такі дані:

1 Обсяг товарної продукції (річний) – 365 тис. грн..

2 Обсяг товарної продукції у натуральному вираженні – 21 тис. шт.

3 Собівартість одиниці продукції – 11,2 грн.

4 Реалізовано 92,6 % обсягу виробленої продукції.

Завдання 6

Визначити потенціаловіддачу і фондовіддачу та їх зміну в плановому році виходячи з даних задачі 2 попереднього розділу, враховуючи, що обсяг товарної продукції у базовому році дорівнює 1036 тис. грн (2 вар. – 1135; 3 вар. – 1310; 4 вар. – 1410), у плановому – 1140 тис. грн (2 вар. – 976; 3 вар. – 997; 4 вар. – 1086).

Завдання 7

Визначити потенціаловіддачу і зведені показники використання виробничого потенціалу підприємства у базовому і плановому роках, користуючись вихідними даними задачі 3 попереднього розділу, а також такими:

1 Середньомісячна заробітна плата 1 працівника ПВП – 365 грн (2 вар. – 308; 3 вар. – 318; 4 вар. – 405).

2 Обсяг товарної продукції – 465 тис. грн (2 вар. – 410; 3 вар. – 495; 4вар. – 508).

3 Обсяг реалізованої продукції – 85 % від товарної (2 вар. – 90 %; 3 вар. – 95 %; 4 вар. – 89 %).

Завдання 8

Визначити часткові показники використання елемента виробничого потенціалу підприємства “основні виробничі фонди” на базі даних таблиці 6.5.

Таблиця 6.5 – Вихідні дані

Показники	Варіанти			
	1	2	3	4
1 Кількість вихідних днів на рік	104	106	106	106
2 Кількість святкових днів на рік	8	9	10	12
3 Тривалість зміни, год	8	7,9	8,1	8,2
4 Кількість змін роботи обладнання на добу	2	3	2	2
5 Дійсний фонд часу роботи обладнання на добу	3976	5664	3945	3640
6 Спожита за рік електроенергія, тис. кВт ·год	906	1840	1320	1060
7 Встановлена потужність усіх струмоприймачів, кВт ·год	235	368	306	296

Завдання 9

Визначити рівень виробничого потенціалу промислового підприємства N за допомогою бальної методики (таблиця 6.6) виходячи з таких даних:

А – високий рівень виробничого потенціалу, 26 - 30 балів;

В – середній рівень виробничого потенціалу, 14 - 25 балів;

С – низький рівень виробничого потенціалу, 6 - 13 балів.

Таблиця 6.6 – Показники для оцінки ефективності використання виробничого потецалу підприємства

I Показники оцінки стану і використання основних фондів	II Показники стану матеріальних ресурсів	III Показники оцінки стану трудових ресурсів
1 Знос основних фондів	1 Питома вага прямих змінних витрат у собівартості продукції	1 Співвідношення коефіцієнта обороту по прийманню і коефіцієнта обороту по вибуттю
- рівень А- < 50 % - помірний	- рівень А - > 80%	- рівень А - > 1
- рівень В – 51-69 % - який потребує оновлення	- рівень В - 50-79%	- рівень В - 0,5-1
- рівень С- > 70 % - значний	- рівень С - < 70%	- рівень С - < 0,5
2 Співвідношення оновлення /вибуття	2 Співвідношення індексу цін на сировину, матеріали та індексу цін на продукцію	2 Професійний склад кадрів
- рівень А - > 1	- рівень А - < 1	- рівень А - відповідає потребі
- рівень В - 0,5 - 1	- рівень В - = 1	- рівень В - необхідне навчання і оновлення персоналу
- рівень С - < 0,5	- рівень С - > 1	- рівень С - не відповідає потребі, необхідне радикальне оновлення
3 Фондовіддача	3 Матеріаловіддача	3 Коефіцієнт загального обороту
- рівень А - > 1	- рівень А - > 2	- рівень А - < 0,025
- рівень В - = 1	- рівень В - 1-2	- рівень В - 0,026 - 0,1
- рівень С - < 1	- рівень С - < 1	- рівень С - > 0,11

Коефіцієнтам рівня А надається значення 10 балів.

Коефіцієнтам рівня Б надається значення 6 балів.

Коефіцієнтам рівня С надається значення 2 балів.

Підприємство має високий рівень виробничого потенціалу при значеннях коефіцієнтів А, А, А або А, А, Б.

Підприємство має середній рівень виробничого потенціалу при значеннях коефіцієнтів А, В, В або В, В, В або В,В,С.

Підприємство має низький рівень виробничого потенціалу при значеннях коефіцієнтів В, С, С або С, С, С.

Для підприємства N коефіцієнти по кожній групі показників мають такі значення: по I гр. – 1,00; по II гр. – 1,07. по III гр. – 0,85 (таблиця 6.7).

Таблиця 6.7 – Дані про величини показників діяльності підприємства N у 2009 р.

I Показники стану і використання ОВФ	II Показники стану матеріальних ресурсів	III Показники стану трудових ресурсів
1 Знос ОВФ 63 %	1 Питома вага прямих змінних витрат у собівартості продукції – 35 %	1 Співвідношення коефіцієнта по прийому та коефіцієнта обороту по вибуттю – 0,07
2 Співвідношення оновлення /вибуття ОВФ – 1,5	2 Співвідношення індексу цін на сировину, матеріали та індексу цін на продукцію –1,3	2 Професійний склад кадрів – рівень С
3 Фондовіддача – 1,8	3 Матеріаловіддача – 0,8	3 Коефіцієнт загального обороту – 0,03

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Конспект лекцій з дисципліни „Управління потенціалом підприємства” для студентів спеціальності „Економіка підприємства” (освітня програма – магістр): У 3-х ч. – Харків: УкрДАЗТ, 2004.

2 Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олєксюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 316 с.

3 Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия. – Сумы: Университетская книга, 2002. – 309 с.

4 Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия. – Сумы: Университетская книга, 2004. – 360 с.

5 Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

6 Гавва В.Н., Божко Е.А. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 224 с.

7 Авдеенко В.Н., Котлов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия. – М.: Экономика, 1989. – 240 с.

8 Попов Е.В. Рыночный потенциал предприятия. – М.: Экономика, 2002. – 559 с.

9 Одегов Ю.Г.,Бычин В.Б., Андреев К.Л. Трудовой потенциал предприятия: пути эффективного использования. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1991. – Ч. 1.

10 Джаин И.О. Оценка трудового потенциала. – Сумы: Университетская книга, 2002. – 250 с.

11 Дорошенко Ю.А. Экономический потенциал территории. – С.Пб.: Химия, 1997. – 237 с.

12 Герасимчук В.Г. Діагностика системи управління підприємством: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1995. – 120 с.

13 Ревуцкий Л.Д. Потенциал и стоимость предприятия. – М.: Перспектива, 1997. – 128 с.

14 Фигурнов Э. Производственный потенциал. – М.: Экономика, 1982. – 305 с.

15 Шевченко Д.К. Проблемы эффективности использования экономического потенциала. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1984.

16 Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ: Учеб. пособие для вузов. – М.: Высш. шк., 1989. – 367 с.

17 Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. – К.: КНЕУ, 2001. – 580 с.

18 Ситник Л.С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством. – Донецьк: ІЕП НВН України, 2000. – 504 с.